

Ebre

La Terra Alta, simbiosi de paisatge, història i viticultura



ANTON MONNER
Cronista de Gandesa

Crònica

Té la particularitat essencial que determina la seva existència, defineix la seva personalitat i harmonitza els paisatges multicolors per un accident geogràfic. Es tracta de la capriciosa volta del riu Ebre que la circumda i li encomana la raó de ser

La Terra Alta té la particularitat essencial que determina la seva existència, defineix la seva personalitat i harmonitza els paisatges multicolors per un accident geogràfic. Es tracta de la capriciosa volta del riu Ebre que la circumda per la banda septentrional i li encomana la raó de ser. La comarca és el que és, en quedar emmarcada entre *Oleum flumen* (nom romà del riu d'oli) i el bloc muntanyenc austral conegut pel Parc Natural dels Ports. Encaixonada entre aquests paratges d'aigua i muntanya, encarna la simbiosi de paisatge i història, personalitat indiscutible d'uns camps acolorits, plantats de ceps arrelgerats que produeixen les millors gamatxes del món, presidides per les altures arrodonides de les Roques de Benet.

Des del més amunt del tossal l'Engrilló, amb les poblacions d'Orta i d'Arnes als seus peus, s'observa els colors dels vegetals, les olors dels arbusts florits, les oliveres i dels ametllers, els aires dominants de cerç i garbinada, els pinars de les serralades i les vinyes de les valls. Tot és encís, policromia diferenciada, entre esqueixos verds primerencs quan despunten les primeres pampes de les vinyes, fins la tardor, quan s'engrogueixen properees a la seva caiguda, amb la fusta preparada per ser podada i reviscolar l'etapa vital de la propra collita.

La Terra Alta és el tresor intern de les Terres de l'Ebre i Gandesa, cruïlla de camins, era on confluen les comunicacions de l'interior als altiplans castellans. Contrasta amb Tortosa, on començava l'autopista fluvial per pujar i baixar les mercaderies i les persones de l'interior peninsular al mar. Contrast també dels arrossars del Delta, l'amplada del riu al seu pas per Amposta i el capriciós riuet fontcaldi, el Canaletes, que naix a la serra de l'Espineta, entre Paüls i Orta, fent cap a Benifallet, i el Mediterrani, on els nostres avantpassats feren de Catalunya i la nostra llengua, colonitzant els seus ports fins a Sebastopol, la Nació més poderosa de l'edat mitjana.



La comarca ha sabut preservar l'entorn natural com un autèntic tresor. FOTO: JOAN REVILLAS

Aquesta trobada de sendes i corriols han donat la personalitat a la comarca des de la protohistòria fins avui, gaudint dels vins que marquen la distinció amb les dues catedrals, la del Pinell i la de Gandesa, joies arquitectòniques, dissenyades pel vallenc Cèsar Martinell, i la setantena de cellers que elaboren vins de gràcia suprema i reconeguts com a excel·lents, a millors taules del món. Gamatxes blanques, fines com l'or, oloroses i perfumades, amb gustos vegetals recordant el plàtan i els flaires del romaní, amb lleugers sabors de sal marina importada per la garbinada, quan el sol d'agost madura i verola el raïm, ensucrant els carrossos daurats.

La cruïlla ha marcat la història de la Terra Alta. Romans, visigots, àrabs i cristians van prioritzar en cadascuna de les conteses bèl·liques l'ocupació de l'estratègic territori. Gandesa ha estat destruïda en les diferents guerres, fet que dificulta preservar la riquesa arquitectònica medieval. Es van construir els grans palaus senyoriaux entre els anys 1192 i el 1220,



La cruïlla ha marcat la història de la Terra Alta. Romans, visigots, àrabs i cristians van prioritzar en cadascuna de les conteses bèl·liques l'ocupació de l'estratègic territori

la gran esplendor del segle XIV quan s'hi van aprovar els Costums de Miravet, el casament entre el príncep Joan, fill del rei Joan II, amb la princesa Elionor filla del rei de Castella, Fernando IV. En temps de la dissolució de l'Orde del Temple 1312, hi nasqué la Castellania d'Amposta, regint una setantena de comandes hospitaleres esteses per Catalunya, Aragó i València.

El mateix rei va dividir els territoris hospitalers en dues grans províncies, el Gran Priorat amb ca-

pital a Falset que ocupava les comandes situades al nord de l'Ebre i la Castellania d'Amposta amb capital a Gandesa que agrupava trentena de comandes al sud del riu. També s'hi van celebrar les Corts Generals de la Corona, l'any 1137, la donació de la Fontcalda i el Capítol Provincial de l'Orde de l'Hospital. D'aquella població, tantes vegades destruïda, només en queda íntegra de l'època medieval, la portalada romànica de l'Església de l'Assumpció de Maria, construïda l'any 1220, exemplar únic per la iconografia esculpida a les seves arquivoltes i la representació d'escenes càtares dels «bons homes», perseguits a Occitània, la roda de les vuit beatituds dels celtas o els reis maies o vegetals del nou continent, 300 anys abans d'arribar-hi Cristòfol Colom.

Gandesa, cruïlla de camins fou protagonista durant la darrera guerra civil. El 25 de maig del 1938, en retirar-se les tropes republicanes de l'Aragó, on es va pretendre bloquejar l'exèrcit rebel i el 25 de juliol del mateix any, a la Batalla de l'Ebre que, l'aviació feixista

destruí Corbera i Pinell convertint-les en les «Gernika» catalanes, i hi moriren milers de joves innocents. Als Museus del Memorial Democràtic a Corbera i al CE-EBE de Gandesa s'exposen els fets incruents.

La periodista Anna Ferràs, filla d'Orta, ha escrit a la presentació del llibre *La Terra Alta, autèntic Paradís Rural*, publicat per la DO Terra Alta, el següent: «Es tracta d'una comarca amb una gran petjada històrica que ha marcat el caràcter de viticultors resilient, que han sabut preservar l'entorn natural i patrimonial com l'autèntic tresor que és i que va enamorar genis com Picasso. Es considera una zona privilegiada per obtenir un raïm de gran qualitat i amb caràcter, amb una viticultura de llarga tradició i respectuosa amb el medi ambient... el vi lligat a la gastronomia així al patrimoni històric i cultural de la comarca són els eixos que vertebraven un autèntic paradís rural, dues autèntiques catedrals modernistes; gamatxes amb tanta història que compten amb el descobriment d'un trull de vi de tres segles abans de Crist; la petjada de la batalla de l'Ebre i un paisatge espectacular on predominen les serres i els boscos d'alzina i pi blanc, així com els camps d'ametllers, oliveres i, per descomptat, el paisatge vitivinícola singular, la riquesa de la seva gastronomia, el seu patrimoni, el clima i la calidesa de la seva gent, converteixen la Terra Alta en una destinació per descobrir».

El vi haurà de ser l'excusa per arribar a la Terra Alta, però també per allargar les visites als indrets més emblemàtics, com el Bugarrig de la Pobla de Massaluça amb el magnífic restaurant al riu Matarranya, fins al Convent de Sant Salvador d'Orta i del celler modernista del Pinell amb la ceràmica vidriada de Víctor Nogués, a la històrica població de Batea amb el carrer Major del segle XIV i XV, passant pel Museu de Pedra Seca de la Fatarella i el Museu Picasso d'Orta de Sant Joan. És el ressort de simbiosi de cultura, història i viticultura.